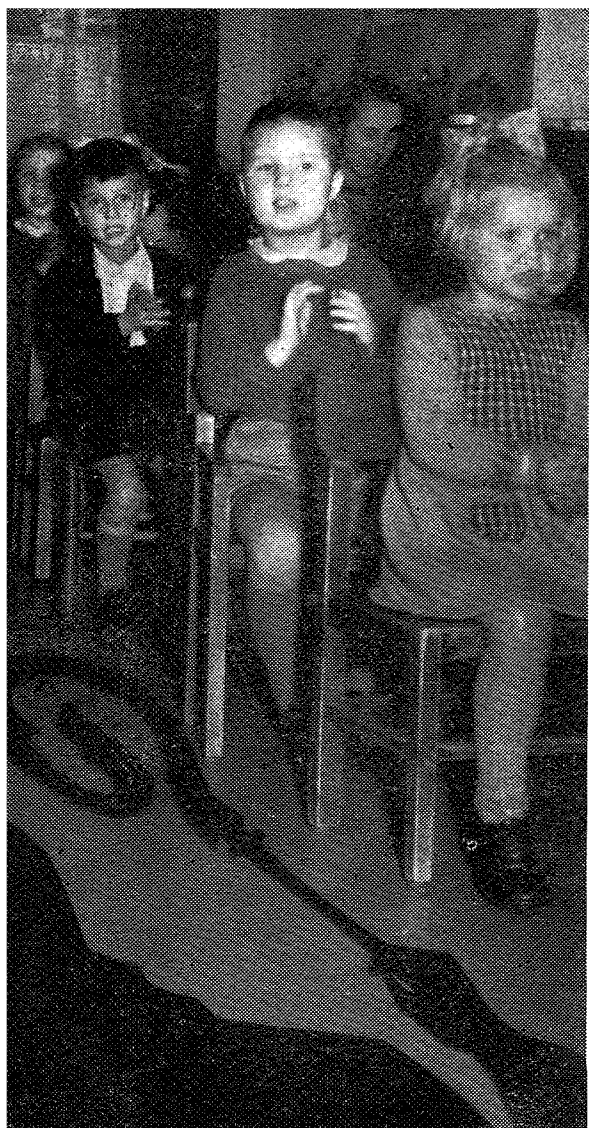

Vol verwachting klopt ons hart! Zoals de ouden zongen, piepen de jongen, zegt een bekend spreekwoord. Maar is het in dit geval ook andersom? Vol verwachting klopt ons hart. Zo zingen op 5 December de kinderen. En zo is het ook werkelijk voor hen. Maar wij ouderen? Wij zingen het vrolijk met de kinderen mee, een glimlach om de mond over dit echte kinderlijke geloof, deze echte kloppende verwachting. Ze zingen met heel hun kloppende hartjes. De gezichtjes zeggen daaromtrent genoeg!

Maar wij, volwassenen? Kennen wij nog — en nu natuurlijk niet in verband met Sinterklaas — de verwachting, die ons hart doet kloppen? Ja. Maar dat is niet de verwachting van één bijzonder ogenblik, één bijzondere dag. Het is niet de verwachting van een plotseling groot geluk, als de komst van een suikeroom uit Amerika. De verwachting, die ons hart doet kloppen, heeft niet meer het karakter van Sinterklaas. Ons hart klopt van de verwachting die ons het leven zelf is. Alle menselijke leven is verwachting van meer en van beter. Gelovige verwachting, gehoonde verwachting, ontkende verwachting. Menselijk leven is altijd een leven, dat óók vervuld is van de mogelijkheid van het „meer en beter dan nu“. Zoals ons hart klopt en ons bloed doet stromen zo leeft deze verwachting in ons en doortrekt onze geest en onze ziel.

De kinderen zien reeds de schaduw van de staf van Sinterklaas de kamer binnenvallen. En wij, volwassenen?

Altijd valt er iets van de schaduw van „hoe het leven zou kunnen zijn“ in ons innerlijk.

MENS

en Wereld

Wederzijds begrip

Niet lang nadat de Tour de France verreden was zat ik in de trein tegenover een jochie van een jaar of tien die, stralend van trots, aan zijn oom vertelde dat hij in dezelfde straat woonde als de wielrenner 'Iarzan van Breenen. Diens roem straalde zo fel dat het jochie zich koesterde in deze zon. Wat een algemeen menselijke, begrijpelijke, te vergeven en eigenlijk ontroerende hebbelijkheid is om eigen zwakte en kleinheid op te heffen aan de roem van een ander. Wie kan met de hand op het hart verklaren dat hij nooit heeft laten blijken dat een geëerd, bekend of beroemd mens in dezelfde straat woont, in dezelfde winkel koopt, ook lid is van..... van de zomer in dezelfde plaats de vakantie doorbracht.....?

Iets anders komt dit te liggen als de kleinere de behoefte krijgt om de grote in te lijven bij zijn kerk of groep of richting, om dan daaruit een versterking te maken voor de eigen groep. De ervaring leert dat er zo aan de grote figuren eindeloos getrokken is. Eigenlijk was Goethe een Spinonist, eigenlijk een Christen, altijd dit eigenlijk, eigenlijk, om het eigen kamp te versterken. Ook deze bezigheid is veelal onschuldig en geeft gelegenheid om zich ernstig, diepgaand, maar met een onzuiver doel, te verdiepen in denken en werken van de grote mensen. Onschuldig, mits daaruit niet blijkt besliste onkunde wat betreft de richting waarvan men de held wil losmaken.

En van dit onopzettelijke wanbegrip of opzettelijke onkunde wilde ik een voorbeeld, dat symptomatisch is, geven.

Prof. dr G. J. Heering, de beroemde vrijzinnige theoloog, schrijver van het indrukwekkende boek „De zondeval van het Christendom“, een vriend van de dit jaar gestorven jurist Meyers schreef in het weekblad „Vrij Nederland“ persoonlijke herinneringen aan de grote rechtsgeleerde. En in dit, in vele opzichten fraaie en indrukwekkende stuk, is de geest van een zeker annexionisme, om Meyers eigenlijk als een uiterst vrijzinnig protestant te beschouwen, niet vreemd.

Nu is het allerm minst mijn bedoeling om te betogen dat Meyers eigenlijk een humanist is geweest. Ik ben volstrekt niet com-

petent dat te beoordelen en ik wil graag de mogelijkheid openlaten dat Meyers inderdaad dichterbij het vrijzinnig protestantisme stond dan bij het humanisme, dus een behoefte om hem als „een der onzen“ te zien is mij vreemd. Neen, het enige dat betoogd wordt is dat de weergave van zijn overtuiging niet klemmend uitsluit dat Meyers een humanist is geweest, en dat uit genoemd artikel blijkt dat de geleerde schrijver zich weinig verdiept heeft in het moderne, autonome humanisme.

„Meyers was geen kerkelijk man en geen belijdend Christen“ schrijft Heering. „Hij stond zelfs verder van de kerk af dan Huizinga, die evenmin een kerkgan-ger was. Maar bij Huizinga voelde men nog altijd een kerkelijke traditie naver-ken.“ In Meyers denken ontbrak, zo is de conclusie, deze kerkelijke traditie geheel.

De kern van wat ik heb durven noemen wanbegrip ten aanzien van het humanisme ligt in de volgende passage: „Men zou Meyers een „humanist“ kunnen noemen, in zover menselijkheid, humaniteit voor hem het hart was van alle mo-raal. Hij zou het Albert Schweitzer nazeg-gen: „Waar de humaniteit ophoudt, begint de pseudo-ethiek“. Als dit inderdaad, en ik neem dit op Heering's gezag aan, de weergave van Meyers denkbeelden in dezen is, dan was hij hierin niet „inzover“ humanist maar geheel.

En dit vermoeden wordt bevestigd door wat Heering verder schrijft. Meyers meende niet dat de ethiek een beginsel van menselijke makelij was, noch een verdragsprincipe voor onderlinge verhouding, maar een „waarheid van hoger orde, ge-worteld, evenals het recht, in het zedelijk bewustzijn.“ Maar dat is nu juist een van de kernpunten van het moderne humanis-me en als men niet anders wist van de man die zo dacht, dan zou dit de signatuur „humanist“ rechtvaardigen. „Van hoger orde“ wordt dan niet gekoppeld aan een persoonlijk Gd.

Dat Meyers, die zich blijkbaar ongaarne

(Zie verder pag. 2)

KRITISCH ALLERLEI

De politiek van „apartheid” van de Zuidafrikaanse regering heeft tot gevolg, dat de spanning tussen de rassen wordt verhoogd. Dit is de conclusie van een rapport van de commissie, die door de vorige Algemene Vergadering der Verenigde Naties was belast met een studie van het rassenprobleem in Zuid-Afrika. In de conclusies van de commissie is sprake van een schending van de rechten van de mens door de wetten en regelingen in Zuid-Afrika. Uiteraard is deze schending in strijd met het Handvest der V.N. De commissie deelde voorts nog mede, dat de Zuid-Afrikaanse regering geweigerd had mede te werken aan het onderzoek van de commissie.

Van confessionele zijde is nogal eens twijfel geuit aan de noodzaak van humanistische geestelijke verzorging. Er is immers geen behoefte aan dit werk, zo beweerde men. Gelukkig komt men nu tot de ontdekking dat de feiten anders liggen. Van onverdachte zijde, nl. in „Trouw” (5/11) werd dit bevestigd door het volgende berichtje.

„Op de vergadering van de A.R. Kiesvereniging voor het

Statenkwartier in Den Haag heeft ds. P. H. de Kleer te Scheveningen, majoor reserve-legerpredikant, gesproken over „Christendom en Humanisme”. De Christelijke kerken, aldus ds. De Kleer, lopen gevaar terrein te verliezen, omdat er geen belangstelling is. Teveel kerkeraden staan niet, of slechts node, een predikant af voor de zo noodzakelijke godsdienstige verzorging.

Het Humanistisch Thuisfront tracht alle zogenaamde buitenkerkelijken voor zich op te eisen en hier schuilen grote gevaren. Want onder de hoede van de zich noemende geestelijke verzorgers, die geen godsdienstige verzorgers zijn, scharen zich steeds meer jongemannen.

Het „Algemeen Handelsblad” (20-10) schrijft het een en ander over de achtergronden van de aanslag door een lid van de Mohammedaanse Broederschap op de Egyptische minister-president Nasser. Elk modern streven wordt door deze fanatiek godsdienstige organisatie afgewezen. Een scheiding tussen kerk en staat erkent zij niet. De Moslimse religieuze wet geeft immers ook voorschriften op staatkundig, juridisch, sociaal en economisch gebied. Het „Handelsblad” merkt op:

„De intellectuelen in Egypte, die thuis of in Europa Westers onderwijs hebben genoten, voelen de overgeleverde wet als een hindernis voor de noodzakelijke vooruitgang. De massa, die nog groten-deels in de oude sfeer leeft en met de Westerse cultuur niet meer dan oppervlakkige en uiterlijke

contacten heeft, is gemakkelijk tot verzet op te ruimen tegen de modernisten, die de politieke leiding in handen hebben. De Moslimse Broederschap slaagt er in deze leiders voor te stellen als goddelozen, die met de „ongelovigen”, dat zijn in dit geval de Britten, contracten te sluiten. Dat lukt des te beter, nu er bij deze religieuze ook sociale motieven komen. De massa van de bevolking is arm en sociaal achterlijk. Zij heeft een latente ontevredenheid met haar lot en kan die alleen in godsdienstige sentimenten tot uiting brengen.

Wij hebben hier te maken met een conflict, dat in een of andere vorm eigenlijk in alle „onderontwikkelde” gebieden van de wereld aanwezig is. Het aanpassingsproces van de oude, vaak starre en uitgedoofde culturen aan de moderne, technologische wereldcultuur, die van het Westen uit verspreid is, wekt overal verzet van de behoudende elementen. Indonesië heeft zijn Darul Isdam-beweging en Perzië zijn „Fidayan al Islam”. In Turkije heeft Kemal Atatürk radicaal de religieuze wet en de wetgeleerden elke invloed op de regering ontnomen. In India heeft Nehroe voortdurend te maken met conservatieve Hindoe-organisaties, die van de staat verlangen, dat hij de overgeleverde godsdienstige praktijken en opvattingen in volle omgang zal handhaven.”

Een succes is de nieuwe Zondagswet bepaald niet geworden. De toepassing bracht soms nogal amusante consequenties met zich. Zo moesten in Heerlen tegen een harmonie-orkest, dat „zonder strikte noodzaak” op Zondag muzikale geluiden voortbracht, een zestigtal processen-verbaal worden opge maakt. Een aanvullend wetsontwerp wil nu rekening houden met traditionele volksgebruiken, die met de nu geldende Zondagswet in strijd zijn. Het „Algemeen Han-

delsblad” (27-10) merkt hierover op:

„Natuurlijk, dit is een stap in de goede richting. De volgende stap zou echter zijn, dat ook openbare gemakkelikheden, die op traditie berusten en die thans uitdrukkelijk van de uitzonderingsbepaling zijn buitengesloten, een reden voor een tegemoetkomende houding van Gedeputeerde Staten zouden zijn. Tot zulk een verbluffende vrijgevigheid is de regering, gezien het gekozen systeem, natuurlijk niet in staat. Toch zouden wij, gezien het tolerante karakter van het Nederlandse volk, zulk een vrijgevigheid niet „zonder strikte noodzaak” zien.”

De „Manchester Guardian” (25-10) vertelt ons, dat in de grote Sowjet Encyclopedie Gandhi afgeschilderd wordt als een steunpilaar van het Britse imperialisme. „Toen de volksbeweging een revolutionaire beweging bleek te worden, verried Gandhi het volk en hielp de imperialisten” zo schrijft men. Jammer, dat de Encyclopedie niet verklaart, waarom Gandhi in de jaren 1922—1924, 1930—31 en 1943—1944 gevangen werd gezet. Blijkbaar begrepen de Engelsen niet veel van Gandhi's imperialisme. Naast hele leugens kan men halve waarheden in deze leerrijke Encyclopedie vinden. Zo vertelt men, dat Gandhi zich verzette tegen pogingen het kastensysteem te vernietigen. Zeker, Gandhi verdedigde het kastensysteem, maar streed ook tegen allerlei uitwassen, zoals de onaanraakbaarheid van de laagste kaste. Misschien kan de volgende druk van de Encyclopedie aangevuld worden met deze uitspraken van Gandhi: „Ik beschouw de onaanraakbaarheid als een afschuwelijke zonde tegen de mensheid. De strijd tegen de onaanraakbaarheid is een religieuze strijd. Het is een strijd voor de erkenning van menselijke waardigheid.”

(Vervolg hoofdartikel)

uitliet over zijn diepste levensovertuiging, ook leefde en dacht „sub specie aeternitatis” (vanuit de eeuwigheidswaarden), als Spinoza, is toch allerm minst in tegenpraak met het humanisme, waarin voor een spinozistische geest een centrale plaats is gegeven. Dat Meyers zijn leven lang zich als een dienaar van de gerechtigheid heeft beschouwd, ook dat is in geen enkel opzicht in tegenpraak met de beginselen van het humanisme. Het blijkt steeds weer dat, wanneer belijdende gelovigen in gesprek raken met humanisten, de uitwisseling van gedachten omtrent de Godsvoorstelling een onvruchtbare basis is. De scheidslijnen komen eerst uit in het gesprek over de plaats en de aard van Christus in het bestel. Daarover heeft Heering niets medegedeeld, en dat feit alleen geeft iemand die Meyers niet kende en die zich laat voorlichten door wat Heering schreef over hem, het recht vooralsnog te zeggen dat hij een humanist is geweest.

Maar, zoals gezegd, dat is niet belangrijk, wel of niet een huma-

nist in zijn levensovertuiging. Belangrijk is dat het telkens blijkt dat Vrijzinnig Protestantisme, van allerlei schakering, het moderne humanisme veroordelen op onvoldoende gronden, omdat zij te weinig kennis hebben genomen van de inhoud. En dit wil allerm minst zeggen dat de moderne humanisten grondig en breed kennis hebben genomen van het Vrijzinnig Protestantisme, ook daar schort veel aan. Ik kan mij echter niet aan de indruk onttrekken dat een van de oorzaken waardoor het Vrijzinnig Protestantisme bij vele humanisten zo onbekend is, gelegen is in het feit dat er een verwarrende vaagheid bestaat ten aanzien van enkele fundamentele begrippen en dat de Vrijzinnigen zelf die vaagheid eer koesteren dan opheffen.

Het zou in het gesprek, waarin blijkt wat ons bindt en wat ons scheidt, nodig zijn dat de Vrijzinnigen ernstig kennis namen van het wezen van het moderne Humanisme en even nodig dat humanisten zich meer zouden verdiepen in wat het Vrijzinnig Protestantisme is.

OP DEN TORENTTRANS

Wij ragen neder op den bloei der tuinen
En tevergeefs naar 't levenslot van later.
De bloemen, diep in 't gras onder de kruinen,
Schitterden als juwelen onder water.

Kristallen uit een opgelost verleden,
Dat is vergaan in nameloze puinen,
Waarvan de stervelingen en de steden
Verstuiven in de onbestendige duinen.

En ook de eeuwigstandvastige pyramiden
En in de wolken opgeboorde torens,
Zij zullen eenmaal als iets kleins, verlorens,
In wervelwind over de vlakke vlieden.

J. J. SLAUERHOFF
(1898—1936)

Immanuel KANT

stierf 150 jaar geleden

In 1804 — dus 150 jaar geleden — stierf in Königsberg de aardrijkskundige, moralist, natuurkundige, sterrenkundige en wijsgeer Immanuel Kant. Het is gelukkig niet mijn taak op deze plaats de betekenis van Kant voor het moderne humanisme te schetsen. Ik wil slechts trachten een antwoord te geven op de vraag, wat men heel in het algemeen nú nog van Kant moet weten.

De wijsbegeerte is, behalve begeerte naar wijsheid, ook nog een vak zoals ieder ander vak. Met een paar afkortingen, formules en begrippen maken de deskundigen elkaar verstaanbaar over de ingewikkeldste en meest omvattende feiten en voorstellingen. Hoewel Kant allesbehalve een amateur op wijsgerig gebied was, maar een keiharde beroepsprofessor, zijn thans — na meer dan 150 jaar — zijn ideeën voldoende doorgewerkt om zonder moeite begrepen te worden.

In het tweede nummer van „Reken-schap” (Juli 1954) vond ik, in een opstel van prof. Hoetink, deze zin: „Wij hebben gezien..... hoe langzamerhand sinds de Renaissance en in een beslissende wending bij Kant het zwaartepunt naar de menselijke geest gelegd werd, die de orde niet in de werkelijkheid aantrof, maar aan de werkelijkheid oplegde; en dat ná Kant deze lijn der bewustzijns-immanentie steeds consequenter en verder werd doorgetrokken.....”

In deze zin ligt inderdaad alles besloten, wat men van Kant als theoretisch filosoof nog behoort te weten.

Reeds de griekse Sofisten, en na de Renaissance, tal van moderne wijsgeren hadden ontdekt, dat „de werkelijkheid” niet zo maar waargenomen, doch mede door onze manier van opnemen werd gevormd. Bestaan de eigenschappen der dingen (klank, kleur, temperatuur enz.) „objectief”, of zijn de hoedanigheden niet veeleer de subjectieve antwoorden van ons zenuwstelsel op een kwantitatieve prikkel van buiten af? „Zoet” is evenmin een objectieve eigenschap van suiker als „smart” er een is van het mes en „jeuk” van de veer, waarmee wij ons snijden, respectievelijk kittelen. Wat is dus in deze „primair”? Wij, de mens en onze zintuiglijke vermogens! We leggen, om het woord van prof. Hoetink te gebruiken, de dingen hun eigenschappen op. De wereld om ons heen is precies zo bont als onze zintuigen bereid en in staat zijn golven en trillingen om te zetten in smaak en klank, in kleuren en geuren.

Kant nu heeft in een der moeilijkste boeken van de wijsgerige wereldliteratuur trachten aan te tonen, dat de gehele wereld — dus niet slechts de

eigenschappen der dingen, maar hun gehele zijn en reageren — voor ons onkenbaar is. Immers, alle kennis wordt gevormd en „genormd” — gewaardeerd dus — door de in de mens zelf liggende Anschauungsformen (beschouwingsvormen) van tijd en ruimte en door de denk-vormen der categorieën (algemene begrippen). Ons denken is „constitutief”: wij zijn in geen enkel opzicht in staat en bevoegd uitspraken te doen over het „Ding-an-sich” (het ding op zich zelf), omdat wij alleen met de wereld der verschijningen te maken hebben, dus met een wereld, die zich aan onze eigen denkvormen onderworpen heeft. In de zogenaamde natuurwetten herkennen wij slechts onze eigen denkvormen. Het is daarom ontoelaatbaar, deze denkvormen op het „Ding-an-sich” toe te passen.

„Metaphysica, d.w.z. een wetenschap van het Absolute en van het „ware wezen der dingen”, is sedert Kant niet meer mogelijk. Wij kunnen niet over onze eigen schaduw springen; wij kunnen niet denken buiten ons eigen denken en zijn wetmatigheden om. Ervaarbaar is slechts de wereld der verschijningen; speculaties over hetgeen „jenseits” (aan de andere zijde) der ervaring ligt zijn loze hersenschimmen.

Theoretisch betekent dit o.m. het einde van alle pogingen om het bestaan van God te bewijzen, d.w.z. de menselijke denk-vormen toe te passen op iets, dat per definitie buiten bereik van onze denk-vormen ligt. Juist met het oog op de vernietigende ontleding der Godsbewijzen heeft men Kant de „Alleszermalmer” (de alles-vernietiger-, -verbrijzelaar) genoemd.

In de praktische wijsbegeerte kan geen sprake meer zijn van een geopenbaarde zedewet. Zelfs „het heiligste van het Evangelie moet eerst met ons ideaal van de zedelijke volmaaktheid vergeleken worden, voor men het als zodanig herkent”. Kant heeft zichzelf als de voltooiër van de Verlichting beschouwd, waarvan hij de diepste zin in deze korte woorden samenvatte: „Sapere aude!” — „Heb de moed je verstand te gebruiken”.

„Waarheden”, zegt Ibsen, „hebben een levensduur van ongeveer 50 jaar”. Kant en zijn leerlingen hebben zelfs op een hele eeuw wijsbegeerte en wetenschap hun stempel gedrukt. Nu hebben zij hun abso-

lute betekenis verloren. Niet omdat zij „foutief” gebleken zijn: zij zijn alleen maar, evenals de opvattingen van Newton en Darwin, in grotere systemen verwerkt. Wáár blijft daarom toch, wat Schiller over zijn hartstochtelijk vereerde meester schreef:

„Geen sterfelijk mens heeft ooit een grootser woord gesproken als dit van Kant, dat tegelijkertijd ook de inhoud van zijn gehele wijsbegeerte weergeeft: „Bestimme dich aus dir selbst” („Bepaal je eigen ik uit je zelf”).

H. H.

(Cliché „Algemeen Handelsblad”)

Gilgamesj-Epos

„Die alles zag (tot aan het eind) van de wereld,

het heelal kende, al wat bestaat

(waarnam),

(de geheimen) te gader (doorgronde),

die de wijsheid (bezat) en alles

uitvorste:

die heeft het mysterie aanschouwd

en daarna het verborgene

(geopenbaard).

Hij heeft tijding gebracht van vóór den

zondvloed,

heeft een verre tocht ondernomen,

vol van moeite en (verdriet),

waarna hij op een stenen tafel alle

streving gegrift heeft.”

Dit zijn de eerste regels van het grote Babylonische Gilgamesj epos, daterend uit ± 1700 v. C., vertaald door prof. F. M. Th. de Liagne Böhl en voor 't eerst in de zuivere vorm in Nederland verschenen. (Uitgave: H. J. Paris en de Wereldbibliotheek, beiden in Amsterdam, 2e druk). Wilt U een onvermoede wereld zien opengaan van een grootsheid die U niet voor mogelijk had gehouden? Wilt U door het werk kennismaken met twee dichtsterke genieën die bovenmenselijke hartstochten, oerdriften en de meest verfijnde tederheden in woorden hebben ver-vat? Wilt U verstomd staan van het wonder van de menselijke geest, die een zeventienhonderd jaar voor Christus in het twee tronenland een groots epos heeft geschapen, dat alleen door enkele gedeelten van het Oude Testament geëvenaard wordt?

Wilt U kundig voorgelicht worden bij het lezen van dit ongelooflijk schone verhaal, door de aantekeningen en de inleiding van de vertaler? Wilt u na alle romans, gedichten, toekomstbeelden, oorlogsrelazen, ondergangsgeschriften en het eindeloos praten over cultuur een werkelijk cultuurmonument lezen? Dan moet U dit epos ter hand nemen en U daarin verdiepen.

B.

WELK BOEK geven wij onze kinderen op Sint Nicolaas?

In de tijd voor Sinterklaas, wanneer een vloed van kinderboeken het land overstroomt, is het een moeilijke opgave iets goeds uit te zoeken. Een betrouwbare leidraad hierbij is „De Kleine Vuurtoren” (f 0,35), de jeugdboekengids die juist weer is verschenen. Deze gids, die door verschillende mensen uit de jeugdbibliotheek-wereld is samengesteld, verschijnt met medewerking van het Studie-Centrum Voor Jeugdbibliotheek. Een ander zeer geestig geschreven boekje, dat inzicht geeft in het lezen van kinderen is: „Van schuitje varen tot van Schendel” van Annie M. G. Schmidt (f 0,75). Ook in de verschillende jeugdbibliotheken kan men terecht voor inlichtingen, die graag en vakkundig gegeven worden.

Hieronder volgen titels van boeken die speciale aandacht verdienen: Nellie Bodenheim: „Handje plak” (Sijthoff) f 2,50; Idem: „Het regent, het zegent”. (Sijthoff) f 2,50. Deze bekende bakerrijmpjes, met de fijne zwarte en gekleurde prentjes, blijven hun grote waarde behouden.

Meer moderne kinderversjes, die door hun humor en rythme zeer geschikt zijn om aan kinderen voor te lezen zijn van H. G. Hoekstra: „Het verloren schaap” (J. M. Meulenhoff) f 2,50, en Annie M. G. Schmidt: „Het fluitketeltje” (Arbeiderspers) f 2,90.

Goede prentenboeken zijn ook juist voor kleine kinderen van groot belang. In de serie „Gouden boekjes”, onder redactie van Annie M. G. Schmidt en H. G. Hoekstra, zijn zes alleraardigste prentenboekjes verschenen. Ze staan niet allemaal op hetzelfde peil, maar vooral de dierenverhaaltjes zijn en door de illustraties en door de tekst een grote aanwinst. Ze zijn verschenen bij „De Bezige Bij” en kosten f 1,50 per deeltje. 1. „Pietepaf, het circusdondje”; 2. „Bij Kiki thuis”; 3. „Plofje, het olifantje”; 4. „Konijntje Woelwater”; 5. „Poes Pinkie”; 6. Vijf brandweerman-netjes”.

Ook „Hansje Stoffel” van Hermien Yzerman (W.B.) f 1,90, blijft door de kleurige goed aansprekende illustraties een voorbeeld van een goed prentenboek.

Verhalen om aan kleuters voor te lezen kunnen er niet genoeg zijn, de vraag blijft groter dan het aanbod. Enkele geschikte voorleesverhalen: M. Hesper-Sint: „Nog eventjes Klaas Vaak” (Cantecleer) f 4,90; J. Dulieu: „Paulus de boskabouter en Wawa het olifantje” (Van der Peet)

Herhaaldelijk is ons, vooral door lezeressen, gevraagd: „Kan de redactie voorlichting geven over werkelijk goede kinderboeken, die verschijnen?” De redactie wil dit graag, vooral nu Sint Nicolaas nadert. Zij heeft het Bureau „Boek en Jeugd” in Scheveningen bereid gevonden die voorlichting te verstrekken. Juist met het oog op de komende kinderfeestdag-bij-uitstek heeft het — zij het uiteraard in kort bestek — getracht „voor elck wat wils” te geven. De bijdrage van het bureau drukken wij hierbij af. — Redactie.

f 3,90; C. Wilkeshuis: „Avonturen in Lutje Putje” (Tijdstroom) f 3,50. Voor kinderen die pas leren lezen, is „Jip en Janneke” van Annie M. G. Schmidt, (Arb.-Pers) f 2,90, een aardig eerste-leesboekje. Door de goed aangevoelde kleutersfeer, is dit boekje ook geschikt om aan jongere kinderen voor te lezen.

Goede sprookjesbundels zijn van grote waarde; worden door de jonge kinderen de sprookjes eerst genoten als wonderlijke vertelsels, groter geworden zullen ze de sprookjes gaan waarderen om hun symbolische waarde. Van groot belang hierbij is de vertaler, bewerker of bloemlezer van de bundel; enkele uitstekende bundels voor niet te jonge kinderen (± 10 j.): H. C. Andersen: „Sprookjes en vertellingen”, naar het Deens door W. van Eeden (de Haan) f 11,50. R. M. Dalang: „Sprookjes van Azië” (v. d. Peet) twee dln. à f 7,90; voor jonge kinderen (± 6 j.): M. Sperry: „De kip die de wereld redde; en andere Noorse volkssprookjes”, vertaald door M. Bruyn (J. M. Meulenhoff) f 2,95.

Naast sprookjes en sprookjesachtige verhalen zijn boeken die de fantasie in de werkelijkheid plaatsen vooral bij „fijnproevers” onder de lezers zeer in trek. Deze boeken lenen zich heel goed als voorleesstof; Annie M. G. Schmidt: „Abeltje” (Arb. Pers) f 3,90 voor ± 8 j. en ouder; P. L. Travers: „Maria Poppins” (Van Breda) f 4,50 (± 9 jaar).

Boeken, die in eigen vertrouwde omgeving spelen, spreken de kinderen altijd makkelijk aan. Kleine meisjes (± 9 jaar) zullen dan ook genieten van: „Marjo-leintje van het pleintje” van F. Hagers

(Kluitman) f 2,90. De jongens zullen graag lezen van L. Roggeveen: „De jongens van de Klaverwei” (Van Goor) 3 dl. à f 3,90, en meeleven met het wel en wee in een bloemkwekersgezin.

Krijgen ze later meer belangstelling voor vreemde landen en volken, dan is ook hierin een keur van aardige boeken. In „De kinderen van de Grote Fjeld” van L. Fittinghoff (Ploegsma) f 4,50, maken we kennis met een groepje kinderen uit Zweden, die tijdens een zwerftocht hun vertrouwen in de mensen beloofd zien. „Grijze Uil”, „Sajo en haar bevervolkje” (W. B.) f 4,75, vertelt van de vriendschap tussen twee Indiaanse kinderen en hun bevers in de Canadese wouden. Een prachtig en vooral literair uitstekend geschreven verhaal, spelend op de Polynesische eilanden, is „Mafatu; een jongen die moed had” van A. Sperry (A. de Lange) f 4,90. „Het goud van Klondike” door H. V. Coryell (Roelofs van Goor) f 5,90, beschrijft hoe een 16-jarige jongen op zoek gaat naar goud in Alaska om zijn studie te kunnen bekostigen (13 j. e.o.).

Geschiedenisverhalen, die vertellen van moed en trouw uit een ver verleden, oefenen nog altijd een grote aantrekkingskracht uit op de jeugd; en niet alleen op de jongens, ook meisjes genieten van deze boeken. „Fulco de minstreel” van C. J. Kievit (Holkema & Warendorf) f 4,90, ook voor de ouders geen onbekende, doet het nog steeds heel goed bij de jongeren. Meer voor de groteren (14 j. e.o.) is van J. D. Degreef „Benjamin van St. Just” (Helmond) f 3,50. Dit boek gaat over de Amerikaanse burgeroorlog waarin een negerslaaf de hoofdrol speelt. Het probleem der slavernij en de vrijwording wordt op boeiende en objectieve wijze weergegeven. De meisjes zullen vooral „Roswitha” van M. Boddaert (Kluitman) f 3,50, zeer waarderen. Deze helaas wat sobere uitgave is wat uitvoering betreft niet zo aardig als de vroegere drukken.

Wat tegenwoordig aan „meisjesromans” verschijnt is vaak zeer oppervlakkig; ze tekenen een schijnwereld waarin alleen sprake is van rozengeur en maneschijn, terwijl het werkelijke leven juist soms zo heel anders is. In „Met vaste tred” van M. Doekes-de Wilde (West Friesland) f 4,90, worden de moeilijkheden niet uit de weg gegaan maar eerlijk onder de ogen gezien. Hetzelfde treffen wij in „Tirtsa” van C. Asscher-Pinkhof (A. Voorhoeve) f 5,90, dat het

Til Brugman: *MISDEELD?*

ER zijn heel wat mensen die met het het gevoel door het leven gaan, dat ze zijn misdeeld. Zij doelen met dit besef niet op schoonheid of rijkdom, maar op iets dat blijkbaar dieper gaat, dat hun hoger zit, wanneer ze er in een openhartige bui op komen te spreken. Het blijkt dan, dat het hen knauwt, dat zij — in het kort samengevat — „zo weinig hebben geleerd”. Dit uit zich soms in een bepaalde vorm van weemoedige verdrietigheid, soms in steriele verwijten aan ouders en opvoeders, maar veelal ook in een opvretende stille razernij van nijd tegenover hen die over een grotere mate van kennis beschikken, zonder dat het hun daarbij invalt, dat die verworvenheden de anderen misschien ook heel wat inspanning hebben gekost. Plotseling believen zij kennis als moeiteloos verkregen te beschouwen, in tegenstelling opeens met hun gereed gezucht, indien zijzelf voor hun ontwikkeling iets denken te moeten ondernemen. Dit laatste is soms zo sterk, dat het de hevigste weerstanden oproept tegen de in hun ogen geestelijk „beterbedeelde”, zodat een mede-delen van hun weten onmogelijk wordt door de agressiviteit van de „minderbedeelde”.

In een soort van, voor de betrokkene, fataal fetisjisme strekt zich deze afkeer soms zelfs tegen het hulpmiddel van het boek uit. Het zou wel eens kunnen zijn, dat hier de eigenlijke grond schuilt waardoor bepaalde mensen maar niet tot het lezen — en vooral niet tot het verwerken van de inhoud — van boeken kunnen komen. Tengevolge van een nooit overwonnen dépit is hiervoor hun weerstand te groot. Zij wensen niet te zien, dat noch ouders noch opvoeders en ook niet het milieu obstakels voor hun meerdere ontwikkeling waren, maar zijzelf botweg hun ontplooiing in de weg hebben gestaan. Immers, in onze tijd heeft niemand meer buiten het paradijs van het weten te blijven. Het eten van de kennisboom is niet langer taboe. Want, zijn er voor hen die leemten in hun kunde ontdekken, en zo in hun denken en voelen, geen leesbibliotheken, geen volkshogescholen, geen goedkope concerten, voordrachten, lezingen en voorstellingen? Te weinig, zal die en gene zeggen. Veel te weinig, geef ik toe. Maar wat let ons alvast van dit weinige te genieten en te leren?

Deze gedachten treden met twintig jaar

meestal slechts zelden op. Maar met veertig plegen ze gewoonlijk al bepaald kwelend aanwezig te zijn. De idee, dat het leven kort is, begint dan op de voorgrond te treden en hiermee komen invallen, steeds dringender en steeds menigvuldiger, in de trant van: ik ken dit niet en ik weet dat niet, nooit was ik daar, niet éénmaal heb ik zo iets gezien, dit andere gehoord. De behoefte aan expansie wordt overweldigend groot, waarbij we niet mogen vergeten, dat de gewaarwording het eeuwige leven niet in pacht te hebben, de mens soms zodanig overrompelt, dat hem opeens na die overbewuste openbaring een soort van begierigheid overvalt, een onbesuisde aandrang nu per dag te willen inhalen waarvoor hij eerder een vol jaar nodig zou hebben. Om te voorkomen, dat in dit stadium een moedeloosheid optreedt die elk voornemen tot actie voor een grotere ontwikkeling verlamt, is het zaak deze plotselinge dolle ijver met overleg te temperen en allereerst te kiezen, met als uitgangspunt, dat onder handen te nemen wat als het ergste gemis wordt gevoeld.

OFSCHOON dit voor ieder anders ligt naar geaardheid, belangstelling, voorkennis, is er, meen ik, een terrein waarop aanvulling of begin van begrip wel als zeer wenselijk zal worden gewaardeerd. Iemand die wel eens leest, wel eens naar een concert, een toneelstuk of naar een opera gaat, soms aan een diepergaand gesprek deelneemt, zal eensklaps tot de ontdekking komen, dat hem de kern ontgaat, omdat hij op het gebied van de mythologie niet thuis is of zich hier onzeker voelt. Niet iedereen heeft het voorrecht van een klassieke opvoeding gehad, maar dit hoeft niet over de hele linie een struikelblok te blijven! Er is bij H. J. Paris in Amsterdam een kostelijk, en niet kostbaar, boek verschenen: „Helleense Mythos” van S. J. Suys-Reitsma, dat ieder in staat stelt zijn „scha” in te halen. In tegenstelling met vroegere werken over de griekse goden — niet de goden van de griekse godsdienst, maar de goden der mythologie, die deels het wereldbeeld der Grieken verklaarden, zegt mevrouw Suys nadrukkelijk — wier geschiedenissen de schrijvers en dichters tot vermaak opschreven, is het boek „Helleense Mythos” een

boeiend geschrift geworden, dat u leest als een roman met vele episoden.

Ik heb het naar verhouding indertijd nog best getroffen met mijn boek „Mythologie der Grieken en Romeinen” van Petiscus. Het was tamelijk vlot en je ging er niet van gapen, al had het meer van een leerboek in de geest van een handleiding bij het determineren, ongeveer alsof je stampers en bloemblaadjes moest onderscheiden, dan van een plezierig leesboek over vaak nogal ondeugende goden. Toch was deze Petiscus — mijn editie draagt het jaartal 1896, „vrij bewerkt naar den 20en Hoogduitschen druk” — nog heilig bij andere uitgaven! Mevrouw Suys echter schreef voor ons een boek dat van leven trilt, dat, evenals de schrijvers van de mythen zelf, niet het gemoed wil stichten, maar de geest strelen. Door hun goden heeft zij ons de Grieken nadergebracht, in ons werelddeel de eerste humanisten. Als houvast heeft zij aan haar werk, ingedeeld in: De Goden, de Vermetelen, de Gevloekten, een mythologische stamboom en een mythologisch atlasje toegevoegd, dat, evenals de illustraties, door Piet Klaasse geestig werd getekend.

Ok kunt u er eigen en andermans complexen in terugvinden, in deze voor ons, na Freud vooral, zo symbolische godenverhalen. En u zult bij aandachtige lezing zien, dat we er ettelijke op de lange weg van de tijd zijn kwijtgeraakt, omdat we reeksen van taboes langs de kant hebben laten liggen, er daarentegen andere voor hebben opgeraapt, al zou ik bijna met zekerheid willen zeggen, dat de vracht aan het lichter worden is en de neiging vertoont nog dragelijker te worden. Als de tijd der griekse mythologische goden zwaar was belast met humeurige godheden die de mensen af en toe het een of ander naars aandeden, de middeleeuwen waren het niet minder met hun heirleger van op kwaaddoen zinnende spoken. En nu wij de laatste decennia al aardig begonnen op te schieten en de vermeende spoken goeddeels voor altijd dachten opgedoekt te hebben, vat op het leed, de pijn en het ongemak meenden te gaan krijgen, omdat we meer vat op de natuur begonnen te krijgen, nu stampen we uit alle macht, juist met onze grotere kennis van de natuurkrachten, onze algemene ondergang uit de grond. We leggen de beschikking over ons aller lot in de handen niet van de vroegere onbegrepen machten, maar in die van een troep menselijk onbevoegden, die erger dan de antieke en middeleeuwse wereld bij elkaar — en bovendien nog volkomen moedwillig ook — zich aan waandenbeelden van vervolging overgeven en zo de gehele mensheid in hun paranoia naar de onderwereld helpen. Het ergste hieraan is wel, dat deze waanzin is voorgewend om, niets ontziende, achter belangen aan te jagen.

*Student, 18 jaar — Omgeving Leiden,
26 November 1940, Dinsdag*

Vandaag een gedenkwaardige dag. Vrijdag of Zaterdag zijn alle Joden uit de openbare ambten ontslagen. Ook enkele professoren vielen hier onder: David Meyers, en nog een of twee.

Zaterdag en Zondag was ik echt half kapot ervan, en diep in de put. Vanmorgen heeft prof. Cleveringa in een vlamme redevoering prof. Meyers herdacht, en daarna is besloten, een week geen college te lopen. Het was werkelijk iets overweldigends. Bij Cleveringa ben ik tot mijn grote spijt niet geweest, iets wat ik eeuwig-jammer vind. Maar daarna die sterke en eerlijke eensgezindheid! Het was werkelijk fijn.

Misschien zullen we later denken — en ik weet, dat verscheidene mensen het nu al denken — dat dit onverstandig en ondoordacht is. Maar we moeten nu wat doen, we moeten laten zien, dat we van dergelijke smerigheden niet gediend zijn. Het muisje kan een bedenkelijk staartje krijgen, maar toch is het goed zo. Voor Cleveringa heb ik werkelijk grote bewondering, het is een flinke kerel.

't Is jammer dat we dit geweldloos streven niet op alle fronten kunnen doorzetten: het zou de enige methode nooit gedacht hebben, maar het is nu zijn om althans kans op enig succes

te hebben. Wel geloof ik, dat ik over allerlei dingen in de praktijk heel anders ben gaan denken. Mijn vijanden kan ik niet lief hebben; maar toch is er wel iets van gebleven: het gaat om wat ze mijn medemensen aandoen. Er gaat eigenlijk geen dag voorbij, dat ik niet aan Rotterdam denk. Er zal nu ook geen dag voorbij gaan, dat ik niet aan prof. David denk. Wie deze dingen kan vergeven, heeft er niet onder geleden. Verleden jaar zou ik dit nooit gedacht hebben, maar het is nu toch de enige houding die ik aan kan nemen.

Huisvrouw, 59 jaar — Amsterdam, 15 Februari 1943

... ik zoo kan ik wel doorgaan, 't is met alles hetzelfde liedje, er is nog eten nog kleren te krijgen, deze week hadden we toch zoo'n vreeslijke tegenvaller, toen was bon 7 van de boter aan de beurt, en die moest een week te voren bij de kruidenier ingeleverd worden om die boter te krijgen, ik wist daar niets van omdat we geen courant lezen, dus toen ik met bon 7 om boter kwam kreeg ik niets, dat was me een ramp, we hadden toch al drie dagen zonder iets gezeten, en alsof dat nog niet erg genoeg was had ik bon 5 die ze eerst overgeslagen hadden weggedaan, omdat ze anders nooit een bon die ze oversloegen gebruikten, en dus kon ik ook voor de volgende periode geen boterbonnen inleveren, waardoor we zodoende 24 dagen zonder boter moesten doen, nu 'k heb eerst een deuntje gehuild toen ik thuis kwam en de heele nacht liggen piekeren

Dagboekfragm

Vorige week is verschenen de nieuwste uitgave van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie „Dagboekfragmenten 1940—1945”. De dagbladen hebben haar alle aandacht geschonken die zij verdient. Wij hebben ons de vraag gesteld: „Heeft het, na alle uitvoerige publicaties, nog zin dat ook „Mens en Wereld”, als veertien-daags verschijnend blad, veel ruimte beschikbaar stelt voor gedeelten uit dit boek?” Zonder veel aar-

*Ingenieur, 32 jaar — Noord Holland,
Eind December 1941*

*Predikantsvrouw,
Haag, 28 Novem*

Nog steeds woedt de oorlog. Beestachtig zijn de verliezen, die een door den waanzin gegrepen menschheid zichzelf toebrengt. In reusachtige, reeds 5 maanden durende, veldslagen — waarin ontelbare golven van honderden dreunende tanks-stormende infanterie-dreunende tanks — op elkaar inrollen zonder ophouden, onder doorlopende gierende bomaanvallen uit voorbijloeiende vliegtuigen, (kan men zich dit alles voorstellen?) — is het Russische front geworden tot een, niet voor mogelijk gehouden, satanisch inferno. Half Rusland is veroverd — maar: Leningrad houdt stand, Moskou houdt stand, het Donetsbekken houdt stand, Rostov houdt stand, Sebastopol houdt stand — nieuwe Russische troepen, Siberische, Kaukasische — troepenmassa's onuitputtelijk uit dit groote werelddeel — in onwaarschijnlijk groote aantallen, fanatiek en in ultra militanten geest getraind, stroomden onophoudelijk toe — het schijnt dat de Duitschers hun grooten tegenspeler gevonden hebben.

Nu is de ijzige winter neergedaald over dit onmetelijke front — de transporten stagneeren, de gruwelijke kou maakt duizenden slachtoffers, het front is verstijfd, en kraakt...

Dit is de laatste ik in dit l. Waarschijnlijk Woensdag weg, na ben het druk met bovendien met het instanties, die je teg sie moet vragen v wat. We hebben huisvergunning in woon mensch zou geen vergunning h weg te gaan, als je toe hebt gekregen moeten vragen, of gen met onze inboe zal het wagen je te billet. Enfin, dat over! Nu nog e gaat maar niet zoo Den Haag verhuist ben dan ook tot onzekerheid gezet zullen. De verhuize in de steek, Vader Huissen bij Arnhei hier in Den Haag

Maar vanmiddag z slaagd. En het spe te komen, want e meen vervoer- er ook in Den Haag woon mensch niet mogelijk is. Een d is zóó infaam, dat voor zijn. Wie er r is zijn inboedel o dan voor het feit laten staan voor heele opzet van dez dan, roofzucht. A ze te werk en als de Erikalaan, Hel dan heb je neiging ook om te vloeke van de roof, is e groote leed, dat v wordt aangedaan. twee oudjes, bij d weten, waar ze h geen hulp hebben zing. De oude mij vreeselijk zenuwac niet meer aan.

nten '40-'45

ng hebben wij met „Ja” geantwoord, omdat wij mede als onze taak beschouwen de ontmensing, die tijdens de oorlog 1940—1945 op zo gruwelijke wijze aan de dag trad, maar óók de over talrijke barrières heenreikende menselijke solidariteit die beschamende jaren te tonen. Als duidelijke arschuwing en als lichtend teken. En hoe kunnen deze taak beter verrichten dan door enkele fragmenten uit dit diep-menselijke boek over te nemen.

jaar — Den
t2

Ingenieur, 28 jaar — Delft, 27 November 1943

ladzijde, die al schrijven. gaan we lp. We hebben; vader pen van alle ordig permissies en nog iste de ver- n. Een ge- eggen, dat je e vragen om i bevel daar- ar neen, we erhuizen mó- en verhuizer n zonder dat vader ver- rhuizer! Dát is, want heel at. We heb- iddag in de we slagen Velp liet ons Oosterbeek, y eens Velp; iemand kon.

gelukkig ge- om om weg gt een alge- isportverbod, kunt als ge- pen, hoe dat ke maatregel en woorden t in geslaagd oergen, staat hij het mag itschers. De uatie is niets ndalen gaan ziet daar bij pstraat, enz. huilen; maar ant afgezien ok nog het de menschen kennen hier aar, die niet eten en die een verhui- Besselaar is an het haast

De oorlog heeft grote bombardementen op Berlijn gebracht. De Engelsen maken gebruik van de donkere nachten met nieuwe maan om te vliegen en moeilijk door de nachtjagers te kunnen worden waargenomen. In een week is er 5 miljoen kg aan bommen neergeworpen met vaten benzine en kisten fosfor, die steeds weer bij daglicht gaat branden en overal aan vastkleeft en haast niet te verwijderen is. Een kwart van de stad is vernield. Deze week 3 bombardementen. Maar daarnaast worden overdag door de Amerikanen ook andere doelen aangevalen.

Ik juich niet bij deze wrede ellende, zoals anderen doen die weten, dat dit

hun deur voorbij gaat. Het is zo gemakkelijk te menen, dat op het eigen volk geen smetten kleven, wanneer de ander de aanvaller is en de directe oorzaak van de strijd.

Mijn gedachtengang vormt ook geen verzwakt, weekhartig medelijden met het volk, dat nu getroffen wordt, wier vrouwen en kinderen verschrompelen in de vuurzee en wier have en goed verloren gaat. Zij juichten bij de slagen en vernielingen, die bij anderen te weeg gebracht werden, om hen te laten zwichten en hun de wapenstilstand af te persen. Nu worden zij op dezelfde wijze getroffen, maar in het tienvoudige. De straf voor alle gedode soldaten, voor vermoorde gijzelaars, voor weggevoerde en minder dan beesten behandelde Joden, voor alle concentratiekampen, waar gemarteld wordt, voor de volle gevangenis- sen, voor alle weggehaalde mannen en jongens, die in de Duitse fabrieken moeten werken tegen de belangen van hun eigen land, om hun eigen vrijheid verder weg te brengen, voor alle roof en diefstal van alles, dat waarde heeft of gebruikt kan worden, en tenslotte voor de morele achteruitgang, die de volkeren in oorlogstijd ondergaan.

Tramconductor, 38 jaar — Rotterdam, 14 November 1944, Dinsdag

Vannacht slecht geslapen, want Wil was ziek, hij moest braken en telkens op de po. We hebben hem maar tusschen in genomen. Vanmorgen was hij weer beter en vanmiddag is hij weer naar school gegaan, dan zit hij tenminste warm.

Ik heb weer de heele dag binnen gezeten, want nog steeds is de straat niet veilig voor me. Gree is weer veel op straat geweest om eten te bemachtigen. Ze heeft wat peulvruchten meegebracht maar aardappels kon ze niet krijgen. We hebben nog voor hooguit 2 dagen en het ziet er niet naar uit dat ze dan weer aangevoerd zullen zijn. Niet voor niets heeft de centrale keuken vandaag voor het laatst gedraaid, terwijl over de massavoeding zooals die in de bedoeling lag en waarvoor wij allemaal werden overgeplaatst, niet meer wordt gepraat. Er zijn geen voedingsmiddelen meer in de stad en daarmee uit. Wat er van terecht zal komen is mij een raadsel.

Vandaag heb ik m'n klompschoenen zitten repareren. Erg mooi ziet het er wel niet uit, maar ik kan er weer een paar weken op lopen. Vanavond hebben we de wasch gedaan want overdag kunnen we niet aan heet water komen, omdat we nog steeds alleen 's avonds van 17 tot 18.30 over gas kunnen beschikken. Ook met de electriciteit is het hopeloos. 's Morgens zowel als 's avonds zitten we, nu de dagen korter worden, een half uur in het donker.

Onderwijzer, 38 jaar — Delft, 5 Mei 1945

Gisteren, Vrijdagavond, even negen uur, ik had juist mijn vriend R. op bezoek, werd er hard gebeld en op de deur gebonsd. Opendoende ontwaar ik weer, evenals Zondag j.l. een massa mensen op straat. Het is officieel bekend gemaakt. D. K. heeft het zelf door de radio gehoord, de bezetting van Nederland, Denemarken en N.-W. Duitsland:

heeft gecapituleerd. Morgen, Zaterdag, 8 uur gaan de wapens neer. Ook ik had het bericht ook de vorige week reeds gehoord, en het spijt me, zo gauw was ik niet te overtuigen. Ik ren naar mijn vriend K., die zelf een detector heeft. Hij ziet me aan komen, rukt de deur open, en ik zie in zijn grauw vermagerd honger gezicht, het is waar. Ontroerd reiken we elkaar de hand en ik ren, nu ten volle overtuigd terug naar huis.

(Cliché's Nieuw Utrechts Dagblad)

(Advocaat, 28 jaar — Concentratiekamp Natzweiler, 19 Januari 1944) — „Bart en ik halen herinneringen op. Vijandschappen ontstaan wel, maar vriendschappen worden veel hechter. De vriendschap is HEILIG. WIJ LEVEN ERVAN. Alle vrienden zoowat lichamelijke klachten. Het is hier dan ook een Vernichtungslager. We hadden misschien allang dood moeten zijn. Zoojuist boterham met boter verdiend...”

KOOPT GEEN OORLOGSSPEELGOED!

Kijk eens, een baggermachine", roept Uw zoontje, dat ge nauwelijks meer mee kunt krijgen uit de speelgoedafdeling. „En wat een mooie, die moet je voor mij kopen". Het ding is inderdaad in zijn soort een juweel. Grijs in de verf en met echte kleine emmertjes. Hoe het zit met al die modder in de wereld, zal het kind later wel leren.

„Och, en die brandweerauto. En kijk eens, een echte jeep". Of die echt is! En die kleine tank daar, en die onderzeeër. O nee, er mankeert aan onze techniek niets. Wij maken alles, diesels en soldaatjes en ziekenauto's en straaljagers. Er ontbreekt geen ruitje aan, er is geen mitrailleur te kort, we vergissen ons in geen onderdeel van een stengun. We maken alles, en détail en en gros. Er is bijna geen voorwerp uit de grotemensenwereld, dat niet in speelgoed is gecopieerd. Het is leuk en vernuftig, dat moderne speelgoed. Ouders zouden bijna weer gaan spelen: dat gevaarlijke grotemensenspel, waar zulke enorme wachtwoorden aan te pas komen: liefde en moed, en kracht en bescherming en verdediging. De mens die speelt er mee gelijk een kind. Een boos

spel, waarbij hem een fabelachtige techniek ten dienste staat.

En nu vinden we dat hele spel, met al de gewassen en uitwassen van die techniek, gecondenseerd in de speelgoedwereld. Vanzelfsprekend. Want als speelgoedfabrikant of ontwerper van speelgoed ga je eenvoudig kopiëren. Je maakt een stethoscoop, dan kunnen de kinderen doktertje spelen. En je maakt een revolver dan kunnen de kinderen het al vast spelend leren. Pang, dood! Wat zijn de begrippen dood en leven voor een kind. Wat zijn ze helaas langzamerhand voor onze wereld van volwassenen. We hebben nog de stethoscoop en de dienst van de bloedtransfusie. Dat zou onze, ik bedoel nu geestelijke, redding kunnen zijn. Maar hanteren we dat alles niet meer als excuus. Want we handhaven ook infernaler uitvindingen bij de gratie van die grote woorden moed en bescherming en verdediging. De tegenstelling tussen beide raakt aan de waanzin.

Door familie-omstandigheden kom ik de laatste weken dagelijks in een

ziekenhuis en maak van nabij mee, hoe hier om één mensenleven wordt gevochten. En in de tram op weg er heen lees ik dan de krant. Nou dan..... begrijpt U. Hoe feestelijk rood en blauw en verguld zijn, de speelgoedsoldaten, wat een pracht aan paarden en pluimen. Zet ze een kind voor en dit loden legertje heeft al overwonnen. Een goedkope overwinning, maar het kan een bezetting voor het leven zijn. „Pappie, mag ik een revolver, mag ik een paar boeien, ze liggen er toch. Ze zijn toch voor ons, kinderen, gemaakt. Waarom mag ik wel om een melkwagen en om een schommel vragen, en niet om een revolver. Dat wil ik hebben, dat geweer. Pappie!"

Ze liggen er toch! En nu is de Sint Nicolaastijd begonnen en duizenden kinderen zijn niet weg te trekken van de uitstallingen en étalages. „Oooh, dat is een mooie tank!" Wat zullen we dan zeggen? Zeker niet, dat het kinderachtig is. Dat is een vals antwoord, dat door ieder schrander kind wordt ontzenuwd. Kinderachtig, 't is juist iets van grote mensen, van soldaten. „Als ik groot ben, word ik ook soldaat." Kinderachtig. En de plaatjes in de krant dan en de cinéac, en de parade? Neen, we kunnen zeker niet zeggen, dat het kinderachtig is. We kunnen niets zeggen, alleen maar ons schamen. Het gaat zo geraffineerd vanzelfsprekend. „Waar is dat eigenlijk voor, Mammie?" „O, dat is om iemand dood te schieten." „Dat wil ik hebben, ik ga je doodschieten, Mammie". „Pas op, hoor".

Jspeelgoed, met soldaatje-spelen, en eina, pas zeker op. Het begint met dit digt met concentratiekampen, sadisme, gaskamers, massamoord en oorlog. Eerst het spel, dan de hel. En daarom zetten we een grote actie in tegen het maken, verkopen en kopen van oorlogsspeelgoed. Het maken voor dit seizoen is waarschijnlijk al gebeurd. Het verkopen is dan nauwelijks tegen te houden. Maar het n i e t k o p e n, dat is het meest afdoende antwoord. Sint Nicolaas, een heilige, die moordwerktuigen in de kinderschoenen legt, zo vertroebeld is onze grotemensensymboliek.

„Kijk eens, Mammie, een tank. En kijk eens, een baggermachine". Hoe het zit met al die modder in de wereld, zullen ze later wel leren!

Dra. ANNE H. MULDER

Bovenstaand artikel is een verkorte weergave van de rede, die mevrouw Anne Mulder op Zaterdag 18 October voor de V.P.R.O.-microfoon uitsprak ter aanbeveling van de actie tegen het kopen van oorlogsspeelgoed, welke uitgaat van de z.g. Dordtse Vredesgroep. — Redactie.

leven beschrijft van een Joods meisje in een Kibboets in Palestina, waarin we de wil tot opbouwen voelen in het jonge Israël (15 j. e.o.).

De grotere jongens lezen graag reisbeschrijvingen; een boeiend boek is dan van T. Heyerdahl: „De Kon-Tiki expeditie" (Scheltens & Giltay) f 8,50. Hier blijkt weer eens dat moed en doorzettingsvermogen noodzakelijke karaktereigenschappen zijn om een moeilijke opgave te volbrengen. „Met fiets en tent naar de Oriënt" van G. Monnik (Holland) f 7,90, geeft een verslag van een reis door Middeuropa en Palestina.

Voor de technisch aangelegde jongens zijn er verschillende boeken die hun hierover kunnen inlichten. E. Aisberg: „Zo... werkt de radio" (Kluwer) f 4,95; idem: „Zo... werkt de televisie" (Kluwer) f 4,95. In „Het electron omspande de wereld" van L. de Vries (Bezüge Bij) f 3,90, wordt het Philips bedrijf getoond aan de Nederlandse jeugd. Verder: C. van Steenderen: „Het nieuwe luchtvaartboek voor jongens" (L. J. Veen) f 2,95.

Ook voor kinderen met belangstelling voor alles wat leeft in de natuur, is er een hele lijst met boeken om uit te kiezen, wij volstaan hier met enkele te noemen. Een algemeen boek is de „Jeugd Brehm; zwerftocht door het rijk der dieren"; samengesteld door K. L. Koch (Scheltens & Giltay) f 12,50.

Reeds jong, vanaf 7 jaar, kunnen kinderen lezen „Klieuw" van N. Tinbergen (Boucher) f 2,90. Dit verhaal over een

zeemeeuw is door de aardige pentekeningen en eenvoudige verteltrant bijzonder geschikt voor de jongeren. J. G. T. van Nes en J. H. Scheffel: „Wat houd ik in mijn tropisch aquarium?" (Thieme) f 2,50, is een praktische handleiding voor degenen die een tropisch aquarium willen aanleggen. J. M. Elsing beschrijft in „Parade in de tropen", het leven van grote en kleine dieren in de wildernis (W. B.) f 5,90. „Deta en haar dieren" van G. Egg, geeft de geschiedenis van een diergaarde-directeur en zijn jonge assistente (Van Goor) f 4,95.

Het probleem kinderen bezig houden, wordt in het boek van A. N. Nørvig aardig opgelost. Dit boek: „Kinderspelen en handenarbeid" (Veen) f 9,75, geeft talloze aanwijzingen en voorbeelden van kinderspelen en handenarbeid; een zeer verzorgde handleiding voor iedereen die met kinderen te maken heeft. Twee boeken om in het gezin, maar om ook op school of clubhuis te gebruiken, zijn: R. Zechlin: „Wat onze handen kunnen maken" (Ploegsma) f 16,50, en A. van Breda: „Plezier met papier" (Van Breda) f 4,50.

Graag willen wij besluiten met het noemen van een jeugdtijdschrift, dat als Sinterklaascadeau zeker zeer welkom zal zijn n.l. „Kris; Kras", het kinderblad onder redactie van I. M. Fennema-Zboray, Stadionweg 21, Amsterdam-Z. Ab.prijs f 3,— per kwartaal. (Verschijnt 26 keer p. j.). Het is een algemeen tijdschrift dat het meest geschikt is voor kinderen van 8— ± 14 jaar.

GRAAG wil ik van het hoofdstuk „Democratie en Heilsverwachting” de eerste zin overnemen. „Heilsverwachtingen voor het leven na de dood bloeien daar het weligst, waar het uitzicht op heil hier op aarde het geringst is.”

In tegenstelling alweer met vroegere werken die de mythologie eer mis- dan behandelen, legt mevrouw Suys-Reitsma telkens verband tussen de oudheid en het heden. Vroeger had je het gevoel, dat al die goden met hun ongodelijke verwikkelingen ons niets aangingen. De auteur van Helleense Mythos evenwel laat ons bewust worden, dat het ons allemaal nauw raakt. Hoe interessant is niet haar gedachtengang: „een revolutionnaire daad, een poging van de zwoegende mens tot democratisering, was gelegen in de wil de onsterfelijkheid te bemachtigen, zoals eerst alleen de goden, dan nog de priesters, daarna ook de heersers zich hadden aangematigd.” In deze samenhang noemt zij Thersites de eerste man van links, daar hij het voor het volk opneemt tegen Odysseus, die het gezag ten bate van de machtigen gaat herstellen.

U leest het boek zonder ook maar even te moeten „blokken”. Een groot gemak is de index (de uitspraak der griekse tweeklanken en de accenten in het grieks zijn meteen aangegeven). Nadat Erskine er in onze dagen mee is begonnen de antieke godenwereld in een eigentijdse versie te kleden en we voortdurend, ook in de hedendaagse letteren — denkt u even aan b.v. Rouw om Electra — met figuren uit de oudheid worden geconfronteerd, kan ieder zich over de samenhangen, de symboliek, de projectie der antieke visie op het huidige leven, de achtergronden der psychologie, de inspiratie o.a. voor een muziekwerk als „Penelope” van de Zwitser Rolf Liebermann, in dit boek oriënteren ter belichting van een détail en vooral ter verheldering van het geheel. Een kostelijk boek, een kostelijk bezit voor ieder die in cultuur belangstelt.

Uit de zak van Sinterklaas

Natuurlijk geloven wij, humanisten, niet in Sinterklaas. We weten heel goed dat hij niet bestaat en dat de lieve heilige die zo vriendelijk staat te knikken terwijl wij hem toezingen, doodgewoon de knecht van de bakker is die er twee vijftig voor krijgt, of onze oom, die een baan heeft op een bank. Wij geloven niet in hem, maar, eerlijk is eerlijk, — en hier schuilt het probleem — wij willen toch graag een cadeautje van hem hebben.

Wat nu?

Het is moeilijk om niet in Sinterklaas te geloven. Natuurlijk kun je in zo'n geval net doen alsof, en Sinterklaas van zijn kant weet dan heus ook wel dat je maar comédie speelt, zo'n verschrikkelijk bedrog is het dus niet. Niemand neemt het je kwalijk, men verwacht eigenlijk niet anders. Maar toch... Is het in wezen niet huichelachtig? Kan zo de houding zijn van een humanist?

De grote avond was weer eens aangebroken en weer stond ik voor het dilemma. En plotseling, vlak voor ik aan de beurt was om voor zijn stoel te verschijnen, wist ik wat mij te doen stond: waardig, eenvoudig en oprecht moest ik hem zeggen waar het op stond. Ik kon niet anders, het cadeautje ten spijt.

Het was een tragisch ogenblik toen de vriendelijke stem mij uitnodigde om naar voren te komen. De Pieten, aan weerskanten van de zetel, glimlachten breed. De volgeladen zak stond open.

Ik, klein voor de warme vriendelijkheid die mij vanuit het wit van kanten lubben en watten baard tegemoet kwam, hief het hoofd op en zei het, recht in zijn blauwe ogen: „Sint, ik weet dat je niet bestaat, maar ik vind je een waardevolle traditie en ik zou niet graag willen dat die verloren ging. Als je me nu niets geven kunt” (en hierbij zakte mijn hoofd en mijn stem fluisterde haast) „dan moet je het maar zeggen.”

Maar de Sint lachte hartelijk. „Natuurlijk krijg jij net zo goed wat als al die anderen, hoor. Zeg maar wat je graag zou willen hebben.”

Ik trok een diepe rimpel. Mijn verlanglijstje.... Daar was ik in de consternatie helemaal niet aan toe gekomen. Treurig bedacht ik dat ik nu eigenlijk moest vragen of hij maken wilde dat alle mensen op de wereld gelukkig zouden worden. Maar ik wist immers dat hij daar niet voor zorgen kon, hij was de Sint niet, hij was mijn oom, die bij de bank werkte. En al was hij de Keizer geweest, de Sint was hij niet, en hij

zou het ook nooit worden ook.

„Nu, weet je niets?” vroeg de brave man, „Kom, denk eens goed na. Er zal toch heus wel iets zijn dat je erg graag zou willen hebben.”

„Dat Jan verliefd op me wordt”, schoot het door me heen. Maar zoiets mocht je niet vragen, liefde moet in vrijheid geboren worden, en bovendien, dat kon toch niet uit die zak komen.

„Nou?” vroeg de vriendelijke stem. De stilte, in alle strak-gerichte ogen, stond op het punt op mij af te stormen. Een veelheid van wensen warrelde door mijn hoofd en speelde er krijgertje, zonder dat ik er een te pakken kon krijgen.

„Als je dan werkelijk niets kunt bedenken, dan weet ik wel wat”, zei de goede oude, „Piet, geef de zak eens aan.” Hij boog zich diep voorover, met mijter en al. Hij zocht. Daar kwam hij weer overeind. Hij keek mij aan. „Hier”, zei hij stralend. En in zijn hand hield hij een dik, rose varken van mar-sepein.

Ik pakte het aan. „Dank U wel,” stamelde ik beduusd. Toen draaide ik mij om en liep terug naar mijn plaats, het varken in mijn hand.

En warempel... ik was blij.

TRUIDA.

Herfstconferentie van de H.J.G.

De Humanistische Jongeren Gemeenschap heeft op 6 en 7 November een landelijke conferentie belegd in Utrecht en Bunnik. Deze conferentie werd bijgewoond door ca. 200 jongeren, die Zaterdagavond bijeenkwamen in het N.V.-huis (Utrecht). In zijn openingswoord kon de voorzitter medelen dat het ledental van de H.J.G. sinds 1 Januari 1954 met niet minder dan ruim 30 pct. is gestegen.

Prof. dr G. Stuiveling hield een inleiding over „Humanisme en jongeren”. Hij legde speciaal de nadruk op de evolutionerende werking van het humanisme en bepleitte een kritische instelling, speciaal bij de jongeren, als zij geconfronteerd worden met door anderen reeds ontwikkelde denkbeelden. Namens het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond hield dr J. C. Brandt Corstius een korte rede. Hij memoreerde hierbij het belang van de H.J.G. voor het Hum. Verbond.

Wegens het zeer grote aantal deelnemers konden niet allen in de jeugdherberg te Bunnik worden ondergebracht en was dus ook het V.C.J.C.-kamphuis in Bilthoven gehuurd. Beide groepen brachten de Zondag gemeenschappelijk door met volksdansen — o.l.v. Henk v. d. Wateren — en volleyball, waarna een cabaret-

uitvoering volgde.

's Middags sprak Willem van Iependaal over taal, volkstaal en volkshumor, met welke inleiding het zeer geslaagde weekeinde werd besloten.

„Zo” vernieuwd

„Zo”, het maandblad voor de Nederlandse strijdkrachten, uitgegeven door het Humanistisch Thuisfront is, sedert October, in een geheel nieuw kleed gestoken. Het formaat is groter, de omslag is kunstdrukpapier, fraaie foto's maken het blad aantrekkelijk, het papier is blanker, de inhoud uitgebreider, kortom een grote stap vooruit. Het nummer van October is aantrekkelijk en veelzijdig. De redactie van „M. en W.” wenst de redactie van „Zo” geluk met deze vernieuwing.

10.000 LEDEN

Eind October heeft het Humanistisch Verbond zijn 10.000-ste lid ingeschreven. Nu — eind November — is het al weer een flink eind voorbij deze mijlpaal. Ruim tienduizend leden is niet gering voor een levensbeschouwelijke organisatie die — zoals in de brochure „Het Verbond antwoordt” zo terecht staat — „anders dan de kerken slechts volwassen, bewust aangesloten leden” telt. Dat dit is bereikt in de ruim acht jaar, dat het H.V. bestaat, stemt tot grote vreugde, niet tot... tevredenheid.

VAN OVER ONZE GRENZEN

DE HUMANIST COUNCIL, de overkoepelende vereniging van alle humanistische organisaties in Engeland, is door de B.B.C., de Britse radio omroep, uitgenodigd onderwerpen en personen op te geven die bereid zijn een humanistische causerie te houden.

De Monthly Record schrijft een vermakelijk stukje onder de titel „Na de kruistocht” over het bezoek van Billy Graham aan Londen. „Er is één punt waar Billy voortdurend op hamert, nl. dat elke boetvaardige moet trachten, contact met een kerk te krijgen. De hele onderneming van mijnheer Graham is op echt Amerikaanse manier opgezet, met groot tamtam zoals Londen zelden heeft gezien. Het hoogtepunt was een enorme samenkunst in het stadion van Wembley, waarbij niemand minder dan de aartsbisschop van Canterbury zijn zegen gaf. Drie maanden lang waren er dagelijks ongeveer 12.000 mensen aanwezig en was de arena een beeld van ongeëvenaarde gevoelsontladingen, gestimuleerd en opgezwepen door een geschoold massakoor. Ongetwijfeld zal een groot aantal mannen en vrouwen Graham's raad volgen, en zich bij de kerk aansluiten, maar de teleurstelling zal niet uitblijven. Want naar welke Zondagsdienst deze bekeerden ook zullen gaan, het zal voor hen altijd een scherp contrast vormen met de bijeenkomsten onder Billy's leiding. Het zal dan ook geen verwondering wekken dat van alle kanten de volgende vraag opduikt „Kan er ooit enige ernstige of blijvende indruk gemaakt worden op het Engelse volk door methodes die niets van doen hebben met denken of concrete kennis en die uitsluitend berusten op het onophoudelijk herhalen van bijbelteksten en dogmatische frasen?”

In hetzelfde nummer vindt men ook een stukje over „Father Divine”, de Amerikaanse neger die af en toe voor God zelf gehouden wordt. Voor de lezers van M. en W. is het misschien wel aardig te weten dat er juist een boekje over deze negerpredikant verschenen is onder de titel „The Incredible Father Divine” („De ongelooflijke Goddelijke Vader”) door Sara Harris. Een kleine neger uit de Zuidelijke Staten, George Baker genaamd, begon met een missie onder de negers in Harlem, New York's negerwijk, nu bijna veertig jaar geleden. Hij had al een grote gemeente achter zich, toen de crisis van 1930 uitbrak en zijn arbeidsveld aanzienlijk werd uitgebreid. Nu stonden niet alleen meer de armen achter hem maar werd hij geruggesteund door de rijken; hij had zelfs blanken onder zijn aanhangers. Hij heette nu Father Divine en zijn aanhangers riepen en zongen de meest fantastische leuze die men ooit gehoord had, „Father Divine is

God”. Men zegt dat hun aantal in de miljoenen liep.

De gunstelingen onder zijn volgelingen leven in gemeenschappelijke „hemels”, waar zij vrij van iedere verantwoordelijkheid, zich onderwerpen aan een orde van star ascetendom. Sexuele omgang is uitgebannen en huwelijk is zonde, behalve voor de vader zelf, want die heeft een jonge blanke vrouw. Hij beschikt over enorme fondsen en staat aan het hoofd van een wijldvertakte zakenorganisatie waarover hij onbeperkte macht heeft. Zijn roem berust hoofdzakelijk op de grote feesten, die hij geeft, waarop de tafels beladen zijn met voedsel. Zijn volgelingen worden beschreven als gelukkigen in hun aanbidding van de Vader, die een veracht ras nieuwe hoop inblies in hun in vele gevallen aan werk hielp. Het verbazingwekkendste van alles is nog dat de leider al ruim twintig jaar deze goddelijke rol gespeeld heeft.

Wat één principe aangaat is hij in ieder geval onverzettelijk, nl. op het punt van de gelijkheid van ras. Hij kan er zich nu op beroepen, dat het Hoge Gerechtshof van de Ver. Staten eenstemmig van oordeel is, dat de scheiding van zwart en blank in de scholen tot het verleden moet behoren en dit is althans een grote overwinning voor de zaak van Father Divine.

ZOALS we al eerder hebben vermeld, is het bejaardenprobleem in Engeland net zo acuut als bij ons. Het dagelijks bestuur van onze Engelse zustervereniging The Ethical Union, heeft thans het verzoek gericht tot de „Friendly Societies”, (een groep van verenigingen die zich speciaal schijnt bezig te houden met de behuizing van ouden van dagen) om voor zijn leden woongelegenheden te krijgen. De bedoeling is een groot huis te kopen of te huren in of bij Londen, gemakkelijk bereikbaar en bij een winkelbuurt, waar die bejaarden die nog in staat zijn hun eigen potje te koken, maar overigens geen huishoudelijke arbeid meer kunnen doen, onderdak vinden. Een inwonende conciërge zal aanwezig zijn om kleine diensten te verrichten en de huurders in geval van ziekte, te verzorgen.

Men tracht tot een matige prijs onderkomen te verschaffen aan die oudjes, die zo lang mogelijk hun zelfstandigheid willen bewaren en waarvan er zovelen zijn. De kosten zullen bestreden worden, gedeeltelijk door een lening, gedeeltelijk door de leden van de Ethical Union. Een en ander zal evenwel niet dadelijk voor elkaar kunnen komen en er zal nog geruime tijd, minstens een jaar, moeten verlopen, eer het geld bijeen is en er een huis gevonden is, dat aan het beoogde doel beantwoordt.

H. A. POLAK-SCHWARZ

Dr D. H. Prins: Gedachten over de menselijke vrijheid (4)

Waar het hier om te doen is? Het doorbreken van de deterministische denkgewoonte, ten einde een onbevangen naderen tot de problematiek van de menselijke vrijheid en verantwoordelijkheid mogelijk te maken. Onbevangen naderen betekent de werkelijkheid te laten spreken zonder enige vooropstelling ter beoordeling van het aldus waargenomen. Die werkelijkheid is in dit geval datgene, wat er in ons gaande is, als wij menen in vrijheid te beslissen of scheppend werkzaam te zijn, en als wij dienovereenkomstig bereid zijn de volle verantwoordelijkheid voor onze beslissing voor datgene wat wij voortbrachten, op ons te nemen. Waarom moeten wij die werkelijkheid onmiddellijk te lijf gaan met ons deterministische gedachteschema, het daarin persen en het aldus verminken?

Moet ik nu gaan zeggen, wat ik onder een vrije beslissing versta? Dan kan dat alleen door middel van een negatieve defi-

nitie (bepaling), die, welke vorm men haar ook geven mag, uitloopt op de mededeling, dat de beslissing niet, althans niet geheel, uit haar antecedenten (oorzaken en motieven) verklaard kan worden. De beslissing is dus onvoorspelbaar. Noch de goede vriend, die mij dagelijks gadeslaat en van mijn gewoonte-reacties volkomen op de hoogte is, noch de geschoolde psycholoog kan voorzien hoe zulk een beslissing van mij uitvallen zal.

Zulk een definitie zegt echter weinig of niets. Weinig tot hem, die reeds meent te weten waarover het gaat, niets tot degene, die meent het niet te weten noch te kunnen weten. Geen wonder, het moment van vrijheid in een keuze, in een beslissing, in het erkennen van een geestelijke waarde is de mens, die dit beleeft, onmiddellijk gegeven, het kan niet teruggebracht worden tot iets anders en derhalve niet in een definitie te worden gevat. Het enig mogelijke middel om de zaak nader te komen is

een nauwkeurige beschrijving van wat de mens ervaart, die meent in een daad iets van die vrijheid te beleven.

Met opzet druk ik mij voorzichtig uit. Want talloos zijn de daden, ook die van een bewust levend mens, die volgens een vast patroon verlopen, voorspeld kunnen worden en dus het tegendeel van vrij zijn. En ook, als in uitzonderlijke omstandigheden geen vast schema kan worden gevolgd, omdat in de situatie nieuwe elementen voorkomen, welke om een principiële nieuwe beslissing vragen, dan nog, als achteraf het in dit beslissen doorleefde kritisch wordt ontleed, kan men er brokstukken van automatismen in ontdekken en wat zich als een geheel vrije daad voordoet, bevat hoogstens momenten van vrijheid. Om die momenten echter gaat het, deze dienen doeltreffend beschreven te worden. Doeltreffend, dat wil zeggen zó dat de beschrijving de lezer doet herkennen, wat in zijn eigen ervaring reeds aanwezig was.

Het hierboven gelegde verband tussen een vrije beslissing en het nieuwe, dat in de om een beslissing vragende situatie ligt, is al het begin van zulk een beschrijving. Principiële onvoorspelbaar en nieuw zijn verwante qualificaties (benamingen). Wie bedenkt, dat causaal (oorzakelijk) verband slechts dan geconstateerd kan worden, als de aldus verbonden voorvallen naar willekeur herhaald kunnen worden of als zij zichzelf herhalen, zal dit inzien.

Dus in de vrije daad schuilt althans iets, dat een nieuw antwoord is op de eisen, die een nieuwe situatie stelt. Het antwoord mag — ik gaf dat hierboven reeds te kennen — veel in zich hebben dat herhaling is van wat in voorafgaande daden een rol speelde — in zijn zo-zijn-als-het-nu-eenmaal-is is het niet volledig terug te brengen tot uitsluitend herhaling. Wie een dergelijk in vrijheid handelen bewust doorleeft, constateert het nieuwe er in met blijde verwondering. Hij wordt bovendien er zich van bewust, dat iets zeer wezenlijks van hemzelf daarin uitdrukking gevonden heeft. Zo steekt in de al is het maar zeer gedeeltelijke vrije daad iets van scheppende werkzaamheid en in het achteraf doordenken ervan wordt een mens er zich van bewust in die activiteit eerst recht zichzelf geweest te zijn.

(Slot volgt)

Lezingen, die de VARA op Zondag uitzendt

28 November: mr H. B. J. Waslander over „Strijdbaarheid“;

5 December: dr J. P. van Praag over „Gemiste kansen“.

12 December: dr H. H. J. de Leeuwe over „Er is maar één mysterie...“

19 December: dr J. C. Brandt Corstius over „Het hoofdhaar van Baron von Münchhausen...“

IK denk er ZO over

Moeten we het kind met het badwater meggooien?

Vorm en inhoud (1)

In „Mens en Wereld“ van 30 Oct. doet de heer P. J. Stolk een aanval op de humanistische „huwelijksinzegening“, die eind September in Amersfoort, heeft plaats gevonden. Een aanval niet op het inderdaad minder gelukkig gekozen woord „inzegening“, maar op het beginsel zelf, op de gedachte dat op een of andere wijze over een zó belangrijke gebeurtenis als een huwelijk door een humanist iets in een passende sfeer te zeggen zou zijn tegen de jonggehuwden, waaraan ze later in hun leven met dankbaarheid zullen terugdenken.

Aangezien ik me aan deze poging, op uitdrukkelijk verzoek van het bruidspaar, schuldig heb gemaakt wil ik daar graag iets over zeggen. De ambtenaar van het stadhuis, die het burgerlijk huwelijk moet voltrekken, kent het bruidspaar in de regel niet. Hij kan en zal dus meestal enige goed bedoelde raadgevingen ten beste geven en door zijn toon van spreken aan de gebeurtenis een zekere sfeer moeten verlenen. Dat zal zeker verscheidene malen gelukken, maar doordat hij de mensen die voor hem staan niet kent, zal er zelden dat van uitgaan waaraan het, op dat moment zeer onvankelijke bruidspaar, behoefte heeft. Bovendien is de sfeer in een dergelijke trouwkamer ook niet zó, dat daardoor de juiste stemming wordt gewekt. Wanneer de bruid en bruidegom, lid van een gemeenschap van het H.V., aan iemand die ze goed kennen en het ten volle toevertrouwen, vragen of zij of hij hen op hun huwelijksdag in een daarvoor belegde bijeenkomst wil toespreken, om op deze wijze hun huwelijk in te wijden, dan is daar m.i. niet alleen niets tegen, maar is het zelfs van het grootste belang dat het gebeurt, en zo goed mogelijk!

Dat voor de christenen een kerkelijke inzegening uiterst belangrijk en waardevol is heeft hier nu precies niets mee te maken. De vraag is alleen zal het Humanistisch Verbond in staat en bereid zijn om zijn leden en anderen die het wensen, op de hoogtepunten van hun leven te geven waar ze behoefte aan hebben op een manier die in overeenstemming is met de humanistische gedachten- en gevoelswereld. Uit een brief van de jonggehuwden, die ik hier voor me heb, blijkt ondubbelzinnig dat de bijeenkomst hun en velen die er bij tegenwoordig waren, ten volle bevredigd heeft en dat aan een gevoelde behoefte op voor humanisten zinvolle manier is voldaan.

Tenslotte is het m.i. een volkomen misvatting van de geschiedenis wanneer de heer Stolk schrijft dat het opkomende Christendom zijn opkomst niet overleefd zou hebben wanneer het zich niet tegen heidense gebruiken te weer had gesteld. En dat, terwijl de geboortedag van Jezus nog wel van 5 Januari op 25 December werd gesteld om aansluiting te vinden met de onuitroeibare heidense midwinterfeesten, om van Pasen en Pinksteren maar niet te spreken! Dat wil niet zeggen dat we daarom nu maar christelijke gebruiken moeten overnemen, maar het wil zeker niet zeggen dat we een pas voltrokken huwelijk niet op een voor ons passende wijze zouden inwijden. Dat is het kind weggooien met het badwater.

P. SCHUT.

Wat is er nu eigenlijk verkeerd geweest in Amersfoort? Ik geef toe, dat de woordcombinatie humanistische huwelijksinzegening een beetje wonderlijk aan doet. Maar is met deze woordkeus de zaak veroordeeld? Omdat te kunnen zeggen, zou ik er bij geweest moeten zijn en dat is, helaas, niet het geval. Misschien zou ik verrukt geweest zijn over het woord, dat daar gesproken is, misschien had ik het maar heel matig gevonden, of had ik geoordeeld: zó moet het niet. Toch zou ik in het laatste geval met mijn kritiek heel voorzichtig zijn geweest. Want, al kennen wij, humanisten, geen ons gemeenschappelijke zekerheden, al is het idee van een humanistische huwelijks-bekrachtiging, dat ben ik met de criticus eens, vlakweg belachelijk, ik meen toch, dat in onze gemeenschappen althans geprobeerd moet worden, een voor twee onzer leden uiterst belangrijke gebeurtenis in geestelijke zin enig relief te geven. Of zou de humanistische vader, wiens zoon trouwt, op een verzoek van bruid en bruidegom om aan tafel een ernstig woord te spreken, moeten antwoorden, dat hij, vanwege de afwezigheid van gemeenschappelijke zekerheden, daarvan af moet zien? Als het protest van de heer Stolk enkel het ongelukkige woord inzegening getroffen had, zou ik geen bezwaar maken. Zo treft zijn waarschuwing de bij mijn weten eerste poging om als humanist ook in dit opzicht de taak der geestelijke verzorging te aanvaarden. Mocht die minder geslaagd zijn, wat geenszins vaststaat, men „reken“ d'uitslag niet maar telle het doel alleen“ en geve aan hoe het beter kan. Al doende zullen wij de ons passende vorm vinden.

D. H. PRINS.

Vorm en inhoud (3)

In zoverre ben ik het geheel met inzender Stolk eens, dat het woord „inzegening“ van een huwelijk op humanistische wijze niet goed, zelfs niet mogelijk is. „Inzegening“ houdt in, dat er iemand is die het huwelijk zijn zegen geeft, een God dus. Maar dat er jonge humanisten zijn, die op de dag van hun huwelijk — tussen de doorgaans nuchtere burgerlijke stand en de „bruiloft“ daarna — een ernstig woord van bezinning willen is goed te begrijpen. Waarom zouden we niet de goede gebruiken van het Christendom overnemen en die met eigen inhoud vullen?

G. H. CLEMENS.

MENS EN WERELD

Versijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bonger. Redactie-secretaris: J. van Straten. Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

Amsterdam
tel. 47135

UNIEK
BB
BETER EN BILLIK

Nieuwendijk
143

OPENDE
in October
HET NIEUWE WINTERSEIZOEN

met op alle afdelingen de nieuwste wintercollecties.
Speciaal ter gelegenheid van deze opening geven wij elke koper(ster) een pracht **FIBER REISKOFFER CADEAU**.

WINTERJASSEN in ratine, velours, gromby, div. modellen, ook in donkerblauw f 95,-, f 75,-

ELCO HULSMAN MAATSYSTEEMCOSTUUMS, in alle Najaarsdess. f 110,-, f 95,-, f 75,-

COLBERTS, ook Sturka, Harris-tweeds, Donagal f 65,-, f 49,-

PANTALONS pracht kwaliteit gabardine, kamgaren etc. f 34,-, f 27,-

100 % WOLLEN GABARDINE REGENJASSEN, voor Dames en Heren, met volledige garantie f 85,-, f 75,-

MANTELCOSTUUMS, in Tropical en kamgaren, fraai van afwerking . . . f 95,-, f 75,-

Een buitengewoon mooie collectie **WINTER-MANTELS** in mohair, velours etc., aangesloten en Swagger modellen . . . f 89,-, f 69,-

VERDESACTIE
Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.). Abonnementenprijs f 3,— per jaar.

Welke eenv. hum. d., of echtpaar boven 45 j. z. kind. wil op ong. 2e étage, bev. 2 gr. k., keuken v. herenhuis, A'dam-C. komen wonen?
Brieven no. Nov. 3 bureau van dit blad.
Lib. Isr. Dame, begin 40, fin. onafh., zoekt beschaafd levenspartner, A'dam of omstreken. Brieven ond. no. Nov. 4 v. d. blad.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**

GROTE HUMANITAS
JUBILEUM PRIJSVRAAG

Doe mee, maak het jubileum tot een feest! De opbrengst van deze prijsvraag is bestemd voor het maatschappelijk werk van Humanitas op het gebied van: **de kinderbescherming, bejaardenzorg, gezinsverzorging, algemene maatschappelijke zorg.**

Steun dit werk, door één of meerdere deelnemerskaarten te kopen bij de afdelingssecretariaten van Humanitas. Ook kunt U voor 10 December a.s. f 5,— of f 10,— overmaken op postgirorekening 582.000 t.n.v. Humanitas Amsterdam. U ontvangt dan een boekje met 10 resp. 20 deelnemerskaarten (vermeld op het strookje „Jubileum prijsvraag”).

Hoofdprijs t.w.v. f 6000,—; 2e prijs t.w.v. f 1600,—; 3e prijs t.w.v. f 750,—.
en nog honderden andere waardevolle prijzen.
HET IS DUS DUBBEL DE MOEITE WAARD!

Humanistisch Kinderhuis „Ellinchem” te Ellecom, doorgangshuis en selectiecentrum voor gezinsverpleging voor jongens en meisjes van 0—21 jaar vraagt:

A. Deskundig **HOOFD VAN DE HUISHOUDING** die tevens het vermogen heeft om te assisteren bij de opvoeding van meisjes boven 14 jaar.

B. **Groepsleider** voor een groep jongens en meisjes boven 14 jaar.
Opleiding: School voor Maatschappelijk Werk, eventueel B-diploma Kinderbescherming.

Salarisschaal voor beide functies:
f 2500,— — f 4000,— per jaar, aftrek voor kost en inwoning ca f 600,— per jaar. Aanstelling boven het minimum is mogelijk. Opname in het pensioenfonds is onmiddellijk mogelijk.

Verzoeken om inlichtingen en sollicitaties te richten aan de Directeur, Zutphensestraatweg 38 te Ellecom.

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr.
12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem. Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek. L 2888 De Libertijn.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.